

Петар Јевремовић

ПРИВИД КРИТИЧКЕ ОБЈЕКТИВНОСТИ

Неколико напомена уз текст Срђана Вучинића
„Разговори са стварном речи“, *Београдски*
књижевни часопис 44-45, јесен-зима 2016.

Под насловом *Разговори са стварном речју*, у *Београдском књижевном часопису* (бр. 44-45, јесен-зима 2016, стр. 121-123), Срђан Вучинић је објавио приказ моје књиге *У иоџрази за Насијасијевићем* (Грамастик, Београд 2016). Ту он, између осталог, хвали моју *ироницљивоси*, али ми замера на (како сам каже) *очиледним ирревидима*. Причу о мојој (евентуалној) *проницљивости* остављам другима. Нешто бих само укратко рекао о *иревидима*.

*

Сва је прилика, потписник текста приказа моје књиге саму идеју поезије, а онда и њеног тумачења, види суштински различито од мене. На то он, свакако, има право, што нико (па ни ја) не доводи у питање. Нешто друго је спорно. Из његовог претходно поменутог права никако не следи једно *друџо иправо*, право које он себи неопрезно присваја, право на (тобоже мериторно, заправо површно и ничим ваљаним документовано) *обезвређивања мојих сиановишиша*. Управо то је оно што, верујем, његов (тобоже критички) приказ чини суштински спорним.

Примедбе наведене уз мој текст (убрзо ћу их и сам навести) недвосмислено сугеришу то да мој критичар (као да је преспавао деценије и векове развоја херменеутике) *иврдо верује у мојућности* *иоседовања еџакџноџ* (речнички фиксираног, заправо нормативног, метафизичког, општим консензусом загарантованог) *знања о*

смислу *йесничке речи*. Он то, дакако, експлицитно нигде не каже, али смисао примедби које ми упућује (неслагање са *ојшћим месћима* и непоклапање са *йо њејовом мишљењу несјорним речничким одредницама*), по логици ствари, то недвосмислено сугерише.

Када је у питању песма „Врбе“, мој критичар нема никаквих дилема. Руководи се *ојшћим месћом*. Сматра га неприкосновеним. Свесрдно га намеће другима. Искључује сваку евентуалну полисемију. Посредством Едгара Алана Поа (разлог томе је осведочена Настасијевићева љубав према Едгару Алану Поу), верује он, Настасијевићева *врба* (искључиво) може упућивати на ону Шекспирову. Тачније – Офелијину. Никаква друга (осим оне Офелијине) *врба* ту не долази у обзир. Свако другачије тумачење је погрешно. Самим тим и моје.

Упркос привиду критичке објективности, доследно спроведено Вучинићево становиште – а то је његово уверење да се иза Настасијевићеве *врбе* крије нека друга, њеном поетском смислу творачки узрокујућа (конкретно Офелијина) *врба* – завршава у чистом бесмислу. Дубоко сматрам бесмисленом Вучинићеву имплицитну тезу да се (када је у питању његова *врба*) целокупан Настасијевићев асоцијативни спектар да свести на тек једну (па макар она и на самог Шекспира упућивала) одредницу.

Није спорно да је Настасијевић волео Едгара Алана Поа. Многи нам о томе сведоче. Волео је он и Шекспира, што, ипак, даље, само по себи, никако не чини *нужном* (већ *само мојућом*) интерпретацију коју мој критичар сматра *ајсолућино* *нужном*. Постоје и *друје врбе*. И није их мало.

Нећу ни покушати овде све да их побројим. Њима обилује историја религије, митологије, културе, уметности. Поменућу само неке. Од *Треће књије Мојсије*,¹ Давидових *Псалама* (конкретно, мислим на онај под бројем 136),² Хомера (десето певање *Одисеје*),³ словенске митологије, хришћанских апокрифа (рецимо *Јеванђеље Христивој дейињсјива*)⁴ и српског православља (рецимо празник *Цвети*), преко Гетеа,⁵ Достојевског (у *Карамазовима* ће се

¹ Уп. 3 Мој. 23,40.

² У Даничићевом преводу овај Псалам се налази под бројем 137

³ Чаробница Кирка ту објашњава Одисеју (ни мање ни више него) *како да дође до Ада*. Посреди је, дакле, опис *йућиа у йодземни свеј* и самог *уласка у исјии*. Ту (у зони разграничења света живих од света мртвих) она помиње Персефонине лугове и врбе... (Od. X, 500-510)

⁴ Уп. „Јеванђеље младенства Исуса Христа“, *Ајокрифи новозавејни*, приредио и на савремени језик превео Томислав Јовановић, Просвета/Српска књижевна задруга 2005, стр. 51.

⁵ Рецимо, Пенејева песма из другог дела *Фаусјиа*. Уп. Гете, Ј. В. *Фаусј*, други део, превео Б. Живојиновић, Б, СКЗ, Београд 1985, стр. 114.

Димитрије, управо, сакрити испод једне врбе у жељи да изненади Аљошу)⁶ и Бетовена,⁷ поново до Шекспира, свугде се може наћи понека *врба*, која би се (у складу са Вучинићевим приступом, са мањом или већом убедљивошћу) дала довести у везу са Настасијевићевом. Кажем *поново до Шекспира*, јер *Офелијина врба* није

⁶ Реч је о поглављу „Још један пропали углед“, које се налази у првом делу овог великог романа. Неко ће се запитати какве везе има сусрет два брата (Аљоше и Димитрија), све и да се догађа у озрачју једне врбе, са могућом интерпретацијом Настасијевићеве песме. Одговор је једноставан: мада нам овде (за разлику од интерпретације за коју се залаже мој критичар) недостају сведочанства *Настасијевићевих средњошколских ћака* и (признајем) немалог броја људи који су га лично познавали, пре свега, сигурно можемо тврдити да је Настасијевић (уз Шекспира, те Едгара Алана Поа) волео и Достојевског. Штавише, та је његова љубав била активно осведочена. Као што знамо, Настасијевић је о Достојевском написао текст. О Шекспиру није. Није ни о Едгару Алану Поу. На то се, даље, може довести (свима верујем прихватљива) теза да се, наравно, крајње поједностављено речено, у *Карамазовима доиста све врши око жена, смрти и Боја*. Дакле, уз мало маште, сасвим је замислива аналогна (инспирирана Достојевским а не Шекспиром) интерпретација Настасијевићеве песме

⁷ Није тешко погодити, мислим на Бетовенов загонетни запис на последњем листу партитуре Адађа његовог првог *Разумовски кваријети* (ор. 59, по. 1). Уз музику коју су Бетовенови савременици препознавали као чудну, бизарну и тужну, неки у свему томе виде скривену масонску симболику (Момчило је волео Бетовена, о томе, рецимо, између осталих, сведочи његов брат Светомир), иду речи: *Einen Trauerweiden oder Akazein aufs Grab meines Bruders* (Жалосна врба или акакија на гробу мог брата). У основи свега тога налази се тужна, музички крајње необично укомпонована, међуигра *виолине* и *виолончела*. *Живојта* и *смрти*. Узвишеног осећања и дубоког страдања. У време писања овог квартета Бетовенов брат је био жив. Момчило је био изузетно везан за своју браћу. И његова браћа су била жива. Често је са њима заједно свирао. Наравно, ту је и *врба*. Бетовенова *врба*. Уз њу иду *југачи*. Бетовенови гудачи. Овоме ваља додати чињеницу да је Момчило осим *флаути* (поново се позивам на његовог брата Светомира) свирао и *виолину*. Имамо ли при том у виду податак (потврду томе налазимо у првим верзијама ове песме) да је сам Настасијевић, пишући песму „Фрула“, до те своје *фруле*, заправо, дошао кренувши од *виолине*, те да је сам уз *фрулу* свирао и *виолину* (узгред, свирао је и *виолончело*), могућа веза (сасвим у складу са тим како сличне везе успоставља мој критичар) између *врбе*, *Бетовеновој кваријети* и *Настасијевићевој стваралаштву* постаје још очигледнија. О Бетовеновом квартету уп. Solomon, M., *Late Beethoven. Music, Thought, Imagination*, Cambridge 1997, стр. 146, те Swafford, J. *Beethoven. Anguish and Triumph*, Faber & Faber 2014, стр. 436–444. О Настасијевићу и музици уп. Настасијевић, С., *Момчило Настасијевић, човек и уметник*, Музеј рудничко-таковског краја, Горњи Милановац 2012, стр. 46, 47 и 63.

једина врба код Шекспира. И Дездемона има своју врбу. Тачније, она има *исму о врби*.⁸

Дакле, *на све стране врбе*. На све стране Настасијевићу блиски аутори и традиције. А мој критичар жели знати само за *једну врбу*. И за једну љубав. За љубав према Едгару Алану Поу. Не чини ми се одрживим то његово становиште.

Мој *друзи превид* се тиче песме „Струна“. Проблем је у једној речи, у речи: *случи*. Ако је веровати Вучинићу, ја њен смисао не разумем. Тачније, разумем га погрешно. То, даље, целу моју интерпретацију чини погрешном. Ношен својим патосом егзактности, мој критичар овде посеже за *речником*. Дакако, то није било који речник. То је *речник* који је, својевремено, уз Настасијевићеву поезију сачинио Милосав Тешић. И шта каже речник? Речник каже, *случији* значи: „савинути се, савити се у лук“. Моје тумачење то превиђа.

Настасијевић је озбиљан песник. Мало је таквих. Признајем, запањен сам овим Вучинићевим нормативним посезањем за *речником*. Поново исти утисак. Човек озбиљно није у дослуху са савременим идејама тумачења песничких творевина. Наравно, *речник* је важан. Он може бити користан. Најчешће и јесте. Речник је ту да помогне. Он је ту да послужи читаоцу. Да му омогући лакше да се оријентише у неком језику туђем његовој сопственој језичкој пракси. Наивно је веровати да је *речник* (у случају песника као што је Настасијевић) ту да фиксира неко конкретно (повлаштено) значење. Ванвремена снага песничке речи, управо, почива на чињеници да нас она увек и изнова враћа неминовности (новог) тумачења.

Бесмислено је веровати да је поезију могуће разумети, а не тумачити је. Позивање на речник није тумачење. Позивање на речник искључиво може бити предлогак неком будућем (могућем) тумачењу.

Вучинић, дакле (критикујући мене), прво посеже за *ошћии месћом*, онда за *речником*. Штета је, међутим, што то чини науштрб читања самог Настасијевића. У песми „Туга“, рецимо, Настасијевић поново користи реч *случи*.⁹ Мој критичар то не помиње. Не знам

⁸ Дездемона се ту присећа своје мајке. Она је имала служавку, звала се Варвара. Волела је неког човека, он је оставио. Тугујући остављена, стално је певала једну стару песму. Песму о *врби*. Умрла је певајући. Уп. Шекспир, *В. Оћело*, четврти чин / трећа сцена.

⁹ Уп. Настасијевић, М., *Сабрана дела*, I, *Поезија*, Дечије новине/Српска књижевна задруга, 1991, стр. 113.

зашто. У поменутој песми (ако се не варам) Настасијевић користи реч *случи* у складу са оним како га ја разумем, а не онако како је Вучинића подучио Тешићев речник.

Коначно, Вучинић је потпуно у праву када ми скреће пажњу на један нетачан навод Настасијевићевих стихова. На томе сам му захвалан. Ако књига икада доживи још које издање, грешка ће бити исправљена.

*

На крају, желим да се захвалим редакцији *Београдској књижевној часопису* што су изашли у сусрет мојој намери да објавим ових неколико напомена уз приказ моје књиге. Сваку даљу расправу или полемику по овом питању ћу сматрати сувишном. И у њој нећу учествовати.